

CONVENȚIONAL ȘI NECONVENȚIONAL ÎN DENUMIRILE STATELOR LUMII

IOANA VINTILĂ-RĂDULESCU

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu
Iordan – Alexandru Rosetti”, București, România

Conventional and unconventional in the naming of the independent states of the world

Abstract: Certain overlapping between the terms *conventional* – *unconventional* has been confirmed: the unofficial names result, in fact, similarly to the official names, from a sociolinguistic convention.

The description of unofficial names of world states includes their structure (which consists of a word or a phrase that comprises a common name – for a characteristic of the specific state – and/or a proper noun); the tropes on which certain names are based; the existence of group names; semantic relations (homonymy, synonymy) between some unofficial world state names; the correspondence with names of inhabitants, languages, sports teams and currencies.

Keywords: conventional, unconventional, unofficial, world state names, official.

Introducere

Termenii *convențional* – *neconvențional*, cu privire la care Rateau 2014 a prezentat concluziile unei anchete exhaustive, au fost introduși în onomastică de Daiana Felecan (Felecan 2011, Felecan 2013).

Analiza denumirilor de state independente¹ pe care, la o primă abordare, le intuim ca fiind *neconvenționale* ne-a prilejuit unele considerații de ordin teoretic. În opinia noastră, aplicarea termenilor în cauză în acest domeniu pune în evidență caracterul uneori **relativ**, din anumite puncte de vedere, al acestei opoziții.

Cel puțin în domeniul la care ne referim, între ariile denumirilor *convenționale* și ariile denumirilor *neconvenționale* există unele **suprapuneri**.

Cea mai importantă ni se pare aceea că denumirile care pot fi considerate *neconvenționale* rezultă, de fapt, și ele, ca și cele etichetabile drept *convenționale*, tot dintr-o **convenție**. Pe de altă parte, așa cum unele supranume sau porecle – *neconvenționale* – au fost oficializate prin instituția Stării civile, și unele denumiri

¹ Ilustrăm, de regulă, fiecare situație numai prin câteva exemple, sub forma traducerilor lor în limba română, citate în ordinea alfabetică a numelui oficial echivalent (indicat după semnul = „pentru”); dacă sunt menționate de mai multe ori, numele sunt explicate numai prima dată. Și celelalte elemente enumerate sunt prezentate, ori de câte ori este posibil, în ordine alfabetică, pentru a înlesni regăsirea lor.

de state oficializate de Parlamente, prin *Constituții*, este de presupus că au fost inițial *neconvenționale*: *Belarus* „Rutenia albă”² (după unele păreri „liberă [față de tătari]”); *Cabo Verde*; *Costa Rica*; *Côte d’Ivoire*³; *El Salvador*⁴; *Crna Gora*⁵ = *Muntenegro*; *Sierra Leone*⁶; *Nederland*⁷ = *Țările de Jos* etc.

Pe de altă parte, simbolistica denumirilor *neconvenționale* ale unui stat poate avea uneori **implicații oficiale**.

Astfel, deși sunt *neconvenționale*, unele denumiri au avut ori au și o **utilizare oficială**, direct sau/și prin derivatele ori imaginile lor. Astfel, în 1806–1810, majoritatea teritoriului *Țărilor de Jos* a fost denumit **oficial** *Regatul Olandei* (de altfel, numele neoficial *Olanda* a fost utilizat de europeni pentru a desemna (*Republica celor șapte*) *Provincia Unite (ale Țărilor de Jos)* din 1581–1795, *Regatul Olandei* apare curent în documente oficiale actuale⁸ în loc de *Țările de Jos*, iar numele neoficial *Olanda* este folosit actualmente în limbajul curent în multe limbi pentru acest stat); denumirea (*Sublima*) *Poartă*⁹ a fost folosită sistematic pentru a desemna *Imperiul Otoman* chiar în titlul și în cuprinsul ***Tratatului de pace*** de la Adrianopol; numele familiar al *Québecului*, fr. *La Belle province*¹⁰, era înscris în anii 1963–1977 pe **tăblițele de înmatriculare** ale mașinilor din această provincie, alături de numele ei oficial; expresia irl. *An Tíogar Ceilteach* „Tigru celtic” pentru *Irlanda* figurează în ***The National Terminology Database for Irish***¹¹ și a fost utilizată regulat în contexte guvernamentale și administrative începând din 2005; un post de **radio-TV** din Rwanda (implicat în genocidul din această țară) a inclus în anii 1993–94 în denumirea sa referirea la numele neoficial al statului: fr. *Radio Télévision Libre des Mille Collines*.

De asemenea, **drapelele** oficiale ale unor state (Grenada, Liban, vechiul drapel al Laosului) amintesc, prin imagini realiste sau stilizate, supranumele lor. Denumirea curentă *Hexagon* = *Franța*¹² a fost valorificată și aluziv prin reprezentarea ei grafică pe fața națională a **monedelor** de 1 și 2 euro emise pentru Franța, iar derivatul fr. *hexa-*

² Și nu „Rusia albă”.

³ Reflectând cantitatea mare de fildeș de elefant cumpărat de acolo de către europeni în primele timpuri.

⁴ Conquistadorul Pedro de Alvarado numise (1525) acest teritoriu *Provincia de Nuestro Señor Jesús Cristo, El Salvador del Mundo*, expresie abreviată ulterior în *El Salvador*.

⁵ Se presupune că referitor la pădurile întunecate care acopereau odinioară Alpii dinarici.

⁶ Referire la colinele din jurul portului.

⁷ Pentru altitudinea joasă a țării.

⁸ Cf. Lege nr. 185 din 12/06/2007 *pentru aderarea României la Acordul dintre Regatul Belgiei [...], Regatul Olandei [...]* etc. – poate și pentru a nu se confunda cu *Regatul Țărilor de Jos*, care include, pe lângă teritoriile europene al Țărilor de Jos propriu-zise, și insulele-state Aruba, Curaçao și Sint Maarten.

⁹ Care se referă la poarta de acces spre partea din Istanbul unde se află clădirile care găzduiesc sediul puterii de stat.

¹⁰ Denumire consfințită de Commission de toponymie du Québec.

¹¹ <http://www.potafocal.com/x/tearma.ie/?s=>.

¹² Care se bazează pe faptul că imaginea pe hartă (sau din aer) a teritoriului Franței continentale este inscriptibilă într-un hexagon neregulat.

gonal se folosește ca **echivalent al lui français** chiar în titlurile unor documente oficiale (cf. *Le programme de développement rural hexagonal*); derivatul sp. *quisqueyano*, de la numele neoficial *Quisqueya = Republica Dominicană*, apare chiar în **imnul ei național**: *Quisqueyanos valientes alcemos nuestro canto con viva emoción [...]*.

În cazuri particulare, o denumire neconvențională pentru un stat poate fi **lansată pe cale oficială**, așa cum s-a procedat în publicitatea turistică cu *Grădina Carpaților = România* prin sloganul *Explorați grădina Carpaților*.

Comportamentul numelor oficiale și neoficiale de state

În cele ce urmează utilizăm, pentru *denumirile convenționale*, respectiv *neconvenționale, ale statelor lumii*, termenii *nume oficiale*, respectiv *neoficiale, de state*.

Prezentăm în continuare comportamentul numelor **neoficiale** de state din diverse **puncte de vedere** semnificative, din care ele **se aseamănă**, respectiv **se deosebesc** de numele **oficiale**.

Caracterul de nume proprii în sens larg nu este totdeauna clar pentru denumirile neoficiale, care apar ca niște toponime *sui generis*, al căror mod de scriere prezintă diferențe de la limbă la limbă și inconsecvențe în cadrul aceleiași limbi. În cele ce urmează am optat pentru **ortografierea** și a numelor neoficiale de state **cu majusculă la inițiala (primului) cuvânt** (după articol) din sintagmele corespunzătoare în limba română, pentru a le deosebi de numele comune/ sintagmele libere omonime.

În ce privește **producerea și atribuirea numelui**, pentru denumirile neoficiale de state nu dispunem, în general, de informații suficiente privind desfășurarea concretă a fazelor procesului de numire, care rămân de cele mai multe ori de domeniul presupunerilor. În comparație cu sistemul antroponimic, în cazul numelor de state, libertatea vorbitorilor de a decide structura formulei nominative și de a selecționa și cu atât mai mult de a crea noi unități este mult mai limitată.

Cât privește „**nominatorul**” (v. Ionescu Pérez 2007), **numele neoficiale** de state sunt cel mai adesea la origine creații cu **autor individual** (istorici, persoane publice, scriitori etc.) sau **colectiv** (agenții de publicitate, de turism, firme comerciale, mass-media, ministere etc.) – implicate la origine tot prin indivizi. Nominatorul lor poate fi **intern**: *Imperiul celest = China* (nume dat de chinezi țării lor în epoca imperială); *Oz = Australia* (abrevierea obișnuită folosită de australieni pentru a-și desemna țara) sau **extern**: *Țara mâncătorilor de broaște = Franța*; **engl.** *Krautland* „**Țara verzei (murate)**” = *Germania* așa cum sunt văzute de britanici etc. Autorul lor rămâne de cele mai multe ori **anonim**, dar unele nume neoficiale au totuși un nominator **identificabil**, de ex. expresia fr. *Quelques arpents de neige = Canada* se datorează lui Voltaire; formula *Țara celor 300 de brânzeturi = Franța* a fost atribuită lui Charles de Gaulle, dar și lui Winston Churchill; supranumele *Bolnavul Europei = Imperiul Otoman* ar avea ca autor pe țarul Nicolae I al Rusiei; sintagma it. *Il Bel paese = Italia* apare pentru prima dată la Dante și la Petrarca; locuțiunea *Insulă înconjurată de pământ = Paraguay*¹³ se datorează scriitorului

¹³ Aflat în inima continentului.

Augusto Roa Bastos¹⁴. Alte nume neoficiale de state sunt **puse în circulație** mai ales de o anumită persoană publică, precum fr. *Le Plat pays = Belgia* printr-un cântec celebru al lui Jacques Brel: *Le plat pays qui est le mien...*

În ce privește **datarea**, pentru majoritatea numelor neoficiale de state, **momentul apariției** lor nu este precis determinabil. Există totuși unele denumiri neoficiale de state **databile** mai mult sau mai puțin exact (mai ales cele cu nominator cunoscut): *Darul Nilului = Egipt*¹⁵ (datorată lui Herodot) – din sec. 5 î.H.; *Țara mâncătorilor de broaște = Franța* – atestată din 1778; *Perfidul Albion = Anglia/Marea Britanie* – din sec. 19; *Unchiul Sam = SUA* – din timpul războiului anglo-american din 1812; *Fuica cea mare a Bisericii = Franța* – atestată în 1841 și evocând titlul acordat de papa Stephanus al II-lea (715–757) regilor Franței descendenți ai lui Clovis I, considerat primul rege barbar botezat catolic; *Bolnavul Europei = Imperiul Otoman (1853)/ Imperiul Austriac (1860)/ Marea Britanie (sfârșitul anilor 1970)/ Germania (începutul anilor 2000)/ Portugalia (2007)/ Italia (2013) etc.*

Referitor la „**socializare**”, este de menționat că numele **neoficiale** de state au o circulație diferită de la caz la caz, putând funcționa preponderent/ numai ca **endonime**, respectiv ca **exonime**. De exemplu se afirmă că expresia *Țara dimineții liniștite = Coreea* este folosită pe larg în afara Coreei sau în industria hotelieră coreeană destinată turiștilor; perifriza *La Belle province = Québec* ar fi utilizată mai des în mediile anglofone din alte zone din Canada sau în Franța etc. Unele nume neoficiale au devenit **clișee** care se aplică cvasiautomat statelor respective (*Țara lalelelor = Țările de Jos*), în timp ce altele sunt răspândite numai local: *Dincolo de Quiévrechain* (comună din nordul Franței) = *Belgia*.

Sub raportul **uzului**, numele neoficiale de state tind spre **diversitate**, nu numai în timp, ci și simultan, reflectând punctele de vedere diferite sub care sunt privite statele în cauză. Ele realizează funcția de identificare în **comunitățile statelor** respective, dar și pe plan **internațional**, de regulă în comunicarea **informală** (în literatură, mass-media, publicitate, vorbirea curentă), fiind **frecvente** atât în varianta **colocvială**, cât și în cea **literară** a limbii și mai mult sau mai puțin frecvente în diversele **stiluri funcționale** (cu excepția celui **juridic-administrativ**, în care sunt obligatorii denumirile oficiale). Unele nume neoficiale sunt **marcate stilistic**, fiind specifice fie uzului **colocvial**, **familiar** (fr. *Bled = Algeria*; engl. *Down Under = în Australia* etc.), fie, dimpotrivă, celui **poetic** (*Nairi = Armenia*, nume utilizat în special în poezia armeană; *Erin = insula Irlanda*).

Cât despre **valorile** numelor neoficiale de state, ele se numără printre caracteristicile considerate distinctive ale **imaginii** unei țări și a unui popor, făcând parte din **imaginarul popular colectiv, național sau/ și internațional**, alături de **clișee identitare/ reprezentări colective** precum pentru *Belgia* berea, cartofii prăjiți și midiile; pentru *Elveția* băncile, ceasurile și ciocolata; pentru *Franța* bagheta, bereta, brânza camembert, tricoul de marinar¹⁶ și vinul etc. Dintre acestea, unele intră și în

¹⁴ Scriitor paraguayean (1917–2005).

¹⁵ Pentru că civilizația egipteană depindea de resursele Nilului.

¹⁶ Element de uniformă caracteristic pentru Marina Națională franceză, folosit ca simbol cu valoarea *made in France*.

componența unor nume neoficiale ale statelor (*Țara cartofilor prăjiți* = Belgia; *Țara ciocolatei* = Elveția).

Cât privește **sensul**, numele neoficiale de state au aproape totdeauna **sens lexical** (cu excepția cazurilor în care se rezumă la un toponim propriu-zis, ca *Lusitania* = *Portugalia*). În virtutea sensului lor, în circulația internațională, denumirile neoficiale de state sunt în general, spre deosebire de majoritatea numelor oficiale¹⁷ corespunzătoare, **traductibile** în alte limbi (cf. it. *Il Bel paese* – rom. *Frumoasa țară* = Italia). Aceasta nu înseamnă însă că traduceri posibile de nume neoficiale sunt efectiv folosite în toate limbile, după cum există și nume neoficiale intraductibile, ca **Locombia** „nebuna Columbie” = *Columbia* (prin schimbarea ordinii primelor două silabe din *Colombia* și contaminare cu adj. sp. *loco* „nebun”).

Raporturile cu alte domenii onomastice relevă faptul că numele neoficiale de state prezintă unele **asemănări** cu alte categorii de nume neconvenționale. Astfel, dintre **antroponime**, ele se aseamănă în anumite privințe cu **pseudonimele** (când sunt **autodesemnări**, acordate de **locuitorii propriilor state**, reflectând imaginea acestora **despre sine**), respectiv cu **porecele**, când sunt date de **străini**, ca imagine a **celuilalt**.

Atitudinea reflectată constă în aceea că numele neoficiale de state au, de regulă, valoare **expresivă**, care reprezintă, de cele mai multe ori, însăși rațiunea lor de a fi, și redau o anumită atitudine. Aceasta poate fi implicat sau explicit **favorabilă** (mai ales când reflectă punctul de vedere al propriilor locuitori), de ex. *Perla mărilor Orientului* = Filipinele, sau **defavorabilă, peiorativă** (în special când exprimă punctul de vedere al **străinilor**): *Perfidul Albion*¹⁸ = Anglia/ Marea Britanie; *Micul Satana* = Australia/ Canada/ Franța/ Marea Britanie; *Marele Satana* = SUA – în limbajul republicii islamice Iran/ URSS – în perioada războiului rece; engl. *Frogland* „**Țara broaștelor**” = Franța; *Krautland* „**Țara verzei (murate)**” = Germania; *Mama Satanei* = Israel; *Țara sucului de lămâie*/ engl. *Limey Land* = Marea Britanie **etc.**, dar și când au putut fi create (nu fără o oarecare îngăduință) de **propriii locuitori**, precum sp. *Locombia* = *Columbia* (după alte păreri însă nume atribuit de turiștii care ar fi considerat că este o nebulie să mergi în această țară din cauza lipsei de siguranță). Altele atitudinea reflectată poate fi numai **neutră**, dar nu lipsită uneori de un **umor** implicat: numele *Cizma* = Italia¹⁹ este detaliat în același spirit printr-o serie de supranume date unor peninsule mai mici din componența ei: *Degetul mare* = Calabria, *Pintenu* = Gargano, *Tocul* = Salento.

În virtutea acestor atitudini, anumite nume neoficiale de state pot sta la baza unor jocuri de cuvinte. Astfel, în anii 1990, englezii l-au numit pe prim-ministrul australian Paul John Keating *the Lizard of Oz* „șopârla din Oz”, pornind de la unul dintre numele neoficiale pentru Australia, *Oz* (și parafrazând titlul cunoscutei cărți *The Wizard of the Oz* „Vrăjitorul din Oz”, care se petrece pe un tărâm magic); supranumele

¹⁷ V. Vintilă-Rădulescu 2011, Vintilă-Rădulescu 2012.

¹⁸ *Albion* este cel mai vechi nume dat în Antichitate insulei ocupate astăzi de Marea Britanie; expresia *Perfidul Albion*, folosită frecvent mai ales de ziarști în Franța în sec. al XIX-lea, se referă la nerespectarea unor angajamente ale monarhilor sau ale guvernelor Angliei/ Marii Britanii.

¹⁹ După forma sugerată de Peninsula Italiană.

Țara surâsului²⁰ = *Thailanda* a devenit în presă *Țara surâsului forțat* atunci când armata thailandeză, care luase puterea în 2014, a lansat o campanie de comunicare vizând, chipurile, „să redea poporului fericirea”, dar continuând să-i limiteze libertățile; *Uriășul Africii* = *Nigeria*²¹ este numit uneori, din cauza dificultăților sale economice, *Uriășul Africii cu picioare de lut/ fără cap/ fragil/ șchiop*.

Descrierea numelor neoficiale de state²²

Structura numelor neoficiale de state

Numele neoficiale de state sunt rar reprezentate printr-un **singur cuvânt**, care poate fi:

a) un toponim (adesea un **nume mai vechi/ numele indigen al statului/ entității geografice**, dotat uneori cu sens în limba de origine): *Cuscatlán* = *El Salvador*; *Abisinia* = *Etiopia*; *Elada* = *Grecia*; *Lusitania* = *Portugalia*; *Quisqueya*²³ = *Republica Dominicană*, sau

b) un substantiv comun: *Hexagonul* = *Franța*; *Cizma*, *Peninsula* = *Italia*; rezultat uneori prin **prescurtarea unor sintagme**, fie oficiale (*State* = *Statele Unite ale Americii*), fie neoficiale: *Poarta din Sublima Poartă*; cf. și *Republica*, *Statul*, *Sudul* pentru a deosebi *Republica Irlanda* de întreaga insulă sau de partea ei de nord – componentă a *Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*.

Ele sunt cel mai adesea **compuse** (dintr-un nume **generic**²⁴ și unul **specific** sau din mai multe nume specifice)/ **expresii toponimice**²⁵, centrate pe:

a) un nume propriu, care poate fi:

i) un antroponim (numele unei personalități emblematică, al unui personaj imaginar, mitologic, religios etc.), la rândul lui **simplic** (*Micul Satana* = *Australia/ Canada/ Franța/ Marea Britanie*; *Insula Afroditei*²⁶ = *Cipru*; *Mama Satanei* = *Israel*; *Țara lui Dracula* = *România*; *Țara lui Cervantes* = *Spania*; *Lacrima lui Budha* = *Sri Lanka*; *Marele Satana* = *SUA*) sau, mai rar, **compus** (*John Bull*²⁷ = *Anglia/ Marea Britanie*), eventual precedat de un nume de rudenie (*Unchiul Sam* = *SUA*²⁸) ori

ii) un toponim (un nume originar al statului, eventual într-o limbă indigenă;

²⁰ Datorat, se zice, comportamentului locuitorilor mai ales față de turiști.

²¹ Cel mai populat stat african.

²² Unele clasificări bazate pe criterii diferite se suprapun (de ex. numele neoficiale de state după structură și numele neoficiale de state bazate pe figuri de stil).

²³ Probabil „mama pământului” în limba amerindiană taino.

²⁴ Cele mai frecvente entopice folosite în aceste expresii având sensul „țara, ținutul” sau, după caz, „imperiu”, „insula”, „patria”.

²⁵ Acestea fiind singurele **formule tipice** pentru numele neoficiale de state.

²⁶ Care s-ar fi născut în Cipru.

²⁷ Personaj creat de John Arbuthnot (matematician, fizician și scriitor scoțian) într-o satiră din 1712.

²⁸ Care s-ar explica prin faptul că, în timpul războiului anglo-american din 1812, militarii americani, primind lăzi de alimente cu inițialele *U.S.* = *United States*, le-ar fi interpretat pe acestea ca = *Uncle Sam* după furnizorul lor, Samuel Wilson.

numele capitalei, al unei regiuni, al unui continent; rezultatul comparației cu alt stat/ cu un oraș; o construcție exprimând situarea relativă față de un reper de la graniță): *Dincolo de Quiévrain = Belgia* (pentru francezi)/ *Franța* (pentru belgieni); *Africa în miniatură = Camerun*²⁹; *Congo-Leopoldville*³⁰, *Congo-Zair*³¹ = R.D. Congo; *Dincolo de Oder = Germania* (pentru polonezi); *Athena = Grecia*; *Dincolo de Marea Mâneci = Marea Britanie* (pentru francezi); *Canada Spaniei = Portugalia*; *Dincolo de Moerdijk*³² = *Țările de Jos* (pentru belgieni); *Dubaiul Caraibilor = Trinidad și Tobago*³³; *Mica Rusie = Ucraina*; uneori **prescurtat**: *Congo-Brazza(ville)*³⁴ = R. Congo; *Congo-Kin(ghasa)*³⁵ = R.D. Congo; **Elveția** servește frecvent ca etalon al dezvoltării, mai ales economice: *Elveția Americii Centrale = Costa Rica*; *Elveția Orientului (Mijlociu) = Liban*; *Elveția Africii = Senegal*³⁶; *Elveția Americii (de Sud) = Uruguay*³⁷; sau pe

b) un nume comun referitor la natura, populația, istoria, organizarea de stat, limbile sau economia statului respectiv, și anume la:

– **ape**: *Țara cu ochi albaștri = Belarus*³⁸; *Țara celor o mie de lacuri = Finlanda*; *Țara fiordurilor = Norvegia*;

– **caracteristici lingvistice**: *Bled* (din araba maghrebină) „locul în care locuiești, unde ești” = *Algeria*; *Ozi*³⁹ = *Australia*;

– **climă**: *Țara cu cerul albastru = Mongolia*;

– **culoarea dominantă** (a solului, a vegetației): *Continentul roșu = Australia*; *Insula de Smarald/ Insula verde/ Erin cea verde = Irlanda*; *Insula roșie = Madagascar*;

– deprinderile alimentare: *Țara cartofilor prăjiți = Belgia*; *Țara ceaiului = Anglia/ Marea Britanie*; *Țara mâncătorilor de heringi = Danemarca*; *Țara [mâncătorilor de] broaște/ engl. Frogland = Franța*; *Țara [mâncătorilor de] varză (murată)/engl. Krautland = Germania*; *Țara [băutorilor de] suc de lămâie/ engl. Limey Land*⁴⁰ = *Marea Britanie*;

– **dimesiunea teritoriului**: *Al cincilea/ Al șaselea continent = Australia*; *Al optulea continent, Insula continent, Insula mare = Madagascar*⁴¹;

²⁹ Referire la diversitatea lui climatică, culturală, geografică și umană.

³⁰ După numele capitalei de până în 1966, pentru a-l distinge de R. Congo.

³¹ *Republica Zair* a fost în 1971–1997 numele actualei R.D. Congo; numele neoficial *Zair* este utilizat și astăzi deoarece este mai scurt decât cel oficial și pentru a se evita confuzia cu R. Congo.

³² Comună din Țările de Jos.

³³ Pentru avântul economic relativ comparabil etc.

³⁴ După numele capitalei, pentru a-l distinge de R.D. Congo.

³⁵ După numele dat capitalei începând din 1966 (pentru a-l distinge de R. Congo).

³⁶ Sub președintele Abdou Diouf (1981–2000).

³⁷ În perioada de prosperitate din 1903–1920.

³⁸ Deoarece cuprinde peste 10.000 de lacuri.

³⁹ Pentru că australienii pronunță numele țării [**oz**tralia].

⁴⁰ Supranume dat de marinarii americani celor britanici, care obișnuiau să bea suc de lămâie pentru a se feri de scorbut.

⁴¹ A cincea insulă din lume.

- **fauna** caracteristică: *Țara cangurilor* = Australia; *Țara celor un milion de elefanți* = Laos; *Țara kiwilor*⁴² = Noua Zeelandă;
- **flora** (naturală sau cultivată) caracteristică: *Țara cedrului/ cedrilor* = Liban; *Țara iasomiei* = Tunisia⁴³; *Țara lalelelor* = Țările de Jos;
- **forma/ caracterul teritoriului** (văzut din aer, reprezentat pe hartă): *Hexagonul* = Franța; *Cizma, Peninsula* = Italia; *Lacrima Indiei, Lacrima lui Budha* = Sri Lanka⁴⁴;
- **forma de stat**: *Confederația* = Elveția⁴⁵;
- **populație**: *Țara incașilor* = Peru;
- **poziția geografică**: *Inima Maghrebului* = Algeria; *Imperiul de mijloc* = China⁴⁶; *Țara soarelui răsare* = Japonia; *Insula înconjurată de pământ* = Paraguay⁴⁷;
- **produse și obiecte** caracteristice: *Insula mirodeniilor* = Grenada⁴⁸; *Țara berii* = Belgia; *Țara brânzei*⁴⁹, *Țara celor 300 de brânzeturi* = Franța; *Țara ciocolatei* = Elveția; *Țara bicicletelor/ bicicliștilor, Țara morilor de vânt* = Țările de Jos; *Cordonul de porumb al Europei, Coșul Europei, Podul cu grâu al Europei (de Est/ orientale)* = Ucraina;
- **referințe istorice**: *Fiica cea mare a Bisericii, Țara/ Patria drepturilor omului*⁵⁰ = Franța;
- **relief**: *Țara celor o mie de coline* = Rwanda;
- **starea economică** etc. (precară, respectiv înfloritoare într-o anumită perioadă): *Copilul bolnav al Africii* = Benin; *Marele tigru* = China; *Tigrul nordic* = Finlanda/ Islanda; *Bolnavul Europei* = Imperiul Otoman etc.; *Tigrul celtic* = Irlanda; *Tigrul din Tatra* = Slovacia; *Tigrul iberic* = Spania etc.

Rar, ca nume neoficiale de state se folosesc **abrevieri/ sigle**: *Aussie*⁵¹, *Oz* = Australia; *U.S. < Uncle Sam/ United States* = SUA sau **adverbe**: *ft. Là-bas „acolo”* = Algeria (mai ales de către algerienii stabiliți în Franța); *germ. Drüben „dincolo”* = fosta RFG (înainte de reunificare, pentru locuitorii din fosta RDG).

Aspecte stilistice

Numele neoficiale de state se bazează de multe ori pe o **figură de stil**:

- a) antonomază**: *Hexagonul* = Franța, *Cizma* = Italia, *Poarta – Imperiul Otoman*;
- b) epitet**: *Perfidul Albion* = Anglia/ Marea Britanie; *Marele Nord Alb* = Canada; *Dulcea Franță*; *Versantul însořit al Alpilor* = Slovenia; *Pământul binecuvântat* = Venezuela;

⁴² Pasăre locală.

⁴³ Iasomia este floarea emblematică a Tunisiei.

⁴⁴ Insula, situată lângă India, sugerează forma unei lacrimi.

⁴⁵ Prin tradiție; actualmente stat federal.

⁴⁶ Potrivit vechii credințe conform căreia China ar fi centrul civilizației și deci al lumii.

⁴⁷ **Metafora insulei** reflectă situația culturală, geografică, istorică și lingvistică a Paraguayului.

⁴⁸ Grenada, principalul producător mondial de nucșoară, exportă și numeroase alte condimente.

⁴⁹ Pentru marea varietate a brânzeturilor franțuzești.

⁵⁰ Referire la *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* (1789); denumire contestată din diverse motive.

⁵¹ Care ar putea fi considerat **hipocoristic**.

c) hiperbolă: *Marele tigru*, *Uriașul care moțăie* = China; *Uriașul Africii* = Nigeria;
d) litotă: *Micul Satana* = Australia/ Canada/ Franța/ Marea Britanie; *Africa în miniatură* = Camerun; *Câteva pogoane de zăpadă* = Canada; *Micii tigri asiatici* = Coreea de Sud, Hong Kong, Singapore, Taiwan; *Pui de puma* = Costa Rica, Trinidad și Tobago; *Pui de tigru* = Filipine, Indonezia, Malaysia, Thailanda; *Mica Rusie* = Ucraina;

e) metaforă: *Fortăreața Balcanilor* = Albania; *Inima Maghrebului* = Algeria; *Țara soarelui de la miezul nopții* = Norvegia⁵²; *Insula înconjurată de pământ* = Paraguay etc.; unele metafore sunt **clișeizate** și folosite abuziv: **metafora bolnavului** (din cauza dificultăților economice etc.): *Copilul bolnav al Africii* = Benin; *Bolnavul Europei* = Imperiul Otoman etc.; **metafora perlei:** *Perla mărilor Orientului* = Filipine; *Perla Antilelor* = Haiti⁵³; *Perla Mediteranei* = Malta; *Perla Africii* = Uganda⁵⁴; **metafora tigrului** (sugerând puterea economică; folosită în limbajul colocvial, dar devenită și termen tehnic⁵⁵) utilizată referitor la unele state asiatice și europene: *Marele tigru* = China; *Tigrul nordic* = Finlanda/ Islanda; *Tigrul celtic* = Irlanda (în perioada de puternică creștere economică din 1990–2002; denumire reluată cu prilejul noii creșteri economice din 2004–2005 sub forma *Tigrul celtic 2*); *Tigrul din Tatra* = Slovacia; *Tigrul iberic* = Spania etc.;

f) personificare: *Perfidul Albion* = Anglia/Marea Britanie; *Țara cu ochi albaștri* = Belarus; *Copilul bolnav al Africii* = Benin; *Bolnavul Europei* = Imperiul Otoman etc.; *John Bull* = Marea Britanie; *Unchiul Sam* = SUA;

g) sinecdocă (echivalări abuzive, conservate prin tradiție): *pars pro toto* (denumind statul printr-un termen care, în sens propriu, privește numai o parte a lui): *Anglia* = Marea Britanie; *Rusia* = Federația Rusă, URSS; *Olanda* = Țările de Jos⁵⁶; *totum pro parte* (denumind statul prin ansamblul supraordonat din care face parte): *America* = SUA.

Supranume colective

Printre numele neoficiale de state există și câteva **nume colective (de grup)** – utilizate adesea la plural (dar care se folosesc și individual): *Grânarele Europei de Est* = Bulgaria, România, Ucraina, Ungaria; cele mai multe sunt **metafore animaliere** făcând aluzie la un animal puternic din aria geografică în cauză (**jaguar**, **leu**, **pumă**, **tigru**) sau la un animal fabulos din tradiția locală (**dragon**) și simbolizând, în general, o creștere economică mare și rapidă etc.⁵⁷; informațiile cu privire la numărul și entitățile catalogate ca atare sunt adesea contradictorii.

Această serie a avut ca punct de plecare **metafora tigrului**, a cărei folosire

⁵² O parte a statului aflându-se la nord de cercul polar arctic, unde soarele nu apune niciodată vara și nu răsare niciodată iarna.

⁵³ Supranume dat inițial de coloniștii francezi, reluat în anii 1960 de operatorii de turism.

⁵⁴ Supranume folosit cu prilejul unei călătorii a lui Winston Churchill.

⁵⁵ Aplicată și unor **orașe** aflate în creștere economică rapidă: *Tigrii anatolieni* = câteva orașe din Turcia – din anii 1980; *Tigrul (arab) din Golf* = Dubai – din anii 1990.

⁵⁶ La propriu, *Olanda* desemnează partea de vest a Țărilor de Jos.

⁵⁷ În cazul Coreei este folosită și referitor la alte performanțe: *tigrul asiatic al creștinismului/ al Bisericii, noul tigru nuclear*.

este specifică cu aplicație la state din Asia de Sud-Est. Ea desemnează un număr variabil de astfel de state (cel mai des patru) cu performanțe economice remarcabile / perioade de boom economic: *Tigrii asiatici/ Bătrânii tigri* (din anii 1960)/ *Micii tigri asiatici* = *Coreea de Sud, Hong Kong, Singapore, Taiwan*, la care se adaugă uneori *Japonia* (a cărei economie le depășește însă mult), eventual și *Vietnamul* etc. Cf. și *Tigrii baltici/ Tigrii Balticii* = *Estonia, Letonia, Lituania*. Pentru a desemna state care de abia tind spre performanța economică s-au creat termenii *Pui de tigru/ Tigri în ascensiune/ noi/ tineri* = *Filipine, Indonezia, Malaysia, Thailanda*, uneori și *Vietnam*.

Pentru cei patru *tigri* care au devenit state dezvoltate se folosește, ca un fel de superlativ, **metafora dragonului**: *Dragoni (asiatici/ din Asia)* = *Coreea de Sud, Hong Kong, Singapore, Taiwan*, eventual și *Japonia*.

Prin analogie, referitor la state din Africa subsahariană s-a creat **metafora leului**: *Lei africani* = (după caz) *Africa de Sud, Algeria, Angola, Botswana, Ciad, R.D. Congo, Côte d'Ivoire, Egipt, Etiopia, Ghana, Libia, Maroc, Mauritius, Mozambic, Nigeria, Rwanda, Sierra Leone, Tunisia*, iar pentru state din America de Sud – **metafora jaguarului**: *(Noii) jaguari (latino-americieni)* = *Argentina, Brazilia, Chile, Columbia, Ecuador, Mexic, Venezuela*; i s-a alăturat, după modelul sintagmei *pui de tigru*, expresia *Pui de puma* = *Costa Rica, Trinidad și Tobago*.

Relații semantice

Numele neoficiale de state contractează între ele relații semantice de:

a) omonimie (desemnând, simultan sau succesiv, state diferite): *Micul Satana* = *Australia/ Canada/ Franța/ Marea Britanie/ URSS; Dincolo de Quiévrain*⁵⁸ = *Belgia* (pentru francezi)/ *Franța* (pentru belgieni); *Leul* = *China/ India; Dincolo de Jura* = *Elveția* (pentru francezi)/ *Franța* (pentru elvețieni); *Tigrul nordic* = *Finlanda/ Islanda; Dincolo de Rhin* = *Franța* (pentru germani)/ *Germania* (pentru francezi); *Bolnavul Europei* = *Germania / Grecia / Imperiul Austriac / Imperiul Otoman / Italia / Marea Britanie / Portugalia / Rusia;*

b) sinonimie (= **echivalență**, prin trimitere la **același referent**, în condițiile identificării aceleiași entități prin mai multe formule distincte, nesinonime în sens propriu, deoarece reflectă puncte de vedere diferite, datorate uneori unor nominatori distincți) – extrem de bogată, majoritatea statelor fiind desemnate prin mai multe nume neoficiale, după criterii și cu notorietate diverse, în uz sau/ și abandonate: *Al Cincilea/ Al Șaselea continent, Aussie, Continentul roșu, Micul Satana, Oz, Terra australis* = *Australia; Congo-Kin(shasa), Congo-Leopold(ville), Congo-Zair* = *R.D. Congo; Cei patru dragoni/ tigri asiatici* = *Coreea de Sud, Hong Kong, Singapore, Taiwan; Rusia* = *Federația Rusă, URSS; Dulcea Franță, Fiica cea mare a Bisericii, Micul Satana, Țara brânzei, Țara celor 300 de brânzeturi, Țara/ Patria drepturilor omului* = *Franța; Al Optulea continent, Insula continent, Insula mare, Insula roșie* = *Madagascar; Lacrima Indiei, Lacrima lui Budha* =

⁵⁸ Comună belgiană aflată aproape de granița cu Franța.

*Sri Lanka; Cordonul de porumb al Europei, Mica Rusie, Podul cu grâu al Europei (de Est/orientale) = Ucraina etc.; numai pentru Coreea se citează 25 de supranume locale*⁵⁹ etc.

Correspondențe cu alte categorii de nume

Numele neoficiale de state sau derivate de la ele îi pot desemna, rar, și pe locuitorii acestora: *Aussie/ Oz = Australia, australian; olandez = neerlandez; sp. cuscatleco = salvadorian = Cuscatlán*⁶⁰ = *El Salvador; american = locuitor al SUA – America = SUA; supranumele date de britanici Franței ca Țara mâncătorilor de broaște/ engl. Frogeatersland și Germaniei ca Țara verzei (murate)/ engl. Krautland, precum și de marinarii americani Marii Britanii ca Țara [băutorilor] de suc de lămâie/ engl. Limey Land/ Limeyland/ Limyland se reflectă firesc în porecele date de aceștia francezilor ca engl. Frogs, Frogeaters (cf. și germ. Froschfresser), Froggies sau nemților ca engl. Krauteaters, Krautfaces, Krautheads, respectiv britanicilor ca engl. Limejuicer, Limey; v. și Țara kiwilor = Noua Zeelandă⁶¹; *John Bull, Unchiul Sam = Marea Britanie și SUA, respectiv popoarele britanic și american.**

O denumire cultă ca aceea evocând un scriitor reprezentativ se regăsește, rar, ca nume neoficial atât al statului, cât și al **limbii** acestuia: *limba/ Țara lui Molière = franceza/ Franța*. Un caz special îl reprezintă folosirea derivatului *hexagonal* de la *Hexagon = Franța*, desemnând franceza din metropolă, precum și „franceza deformată prin folosirea unor cuvinte (pseudo)savante”, sens introdus de Robert Beauvais prin cartea sa *L’hexagonal tel qu’on le parle*⁶² (cf. și perechile *Olanda – olandeză*⁶³, *Lusitania – lusofon* pentru *Țările de Jos – neerlandeză*, respectiv pentru *Portugalia – portughezofon*); supranumele date de britanici Franței ca engl. *Frogeatersland* și Germaniei ca engl. *Krautland* se reflectă firesc în denumirea de către aceștia a limbilor franceză și germană ca engl. *Frog*, respectiv *Kraut*.

Nu am găsit corespondențe între numele neoficiale ale statelor și denumirile **echipelor lor sportive reprezentative la nivel național** (care se referă de obicei la culoarea echipamentului, la comparația cu un animal puternic, cu copaci viguroși etc.). Cf. numai eventual *Țara kiwilor = Noua Zeelandă și Kiwi* supranume al echipei neozelandeze de rugby în 13, mai probabil însă direct de la numele păsării eponime. Unele echipe britanice **de club** etc. încorporează în schimb în numele lor termenul *Albion = Marea Britanie*.

În sfârșit, în ce privește numele de **monede**, *dolarul australian* este numit uzual (*dolarul*) *Aussie*, după numele neoficial al țării. În schimb supranumele *kiwi*, sub care este cunoscut *dolarul neozelandez*, nu se explică prin *Țara kiwilor = Noua Zeelandă*, amândouă denumirile provenind, mai probabil, separat de la numele păsării eponime (a cărei imagine o au pe revers mai multe monede neo-zeelandeze).

⁵⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Names_of_Korea (accesat la 5 septembrie 2015).

⁶⁰ Numele originar dat de locuitorii inițiali ai părții de V a țării majorității teritoriului actual al statului *El Salvador*.

⁶¹ Pasărea eponimă, simbol al Noii Zeelande.

⁶² Paris: Hachette, 1970.

⁶³ Grup de dialecte din V Țărilor de Jos.

Bibliografie

- Felecan, D. 2011/2014. Antroponime neconvenționale românești: tipare de construcție și funcție discursivă (Premise ale cercetării). În Felecan, D. 2014: 28–53.
- Felecan, D. 2013. English vs. Latin in the Construction of Unconventional Appellatives in Contemporary Romanian (Sociolinguistic Considerations). În *Състояние и проблеми на българската ономастика 13. Материали от Международна научна конференция „Славянска и балканска ономастика” (Велико Търново. 13–15 септември 2012 г.)*, К. Цанков, М. Ангелова-Атанасова, С. Седова (редактори), 699–723. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий”. <http://www.uni-vt.bg/pages/8541/uplft/Tom2013.pdf> (accesat la 5 septembrie 2015).
- Felecan, D. 2014. *Pragmatica numelui și a numirii neconvenționale: de la paradigme teoretice la practici discursive*. Cluj-Napoca: Editura Mega, Editura Argonaut.
- Felecan, O. și D. Felecan (eds.). 2014. *Unconventional Anthroponyms: Formation Patterns and Discursive Function*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Ionescu Pérez, P.C. 2007. Concepte, metodologie și terminologie în antroponimia romanică. În *Limba română, limbă romanică. Omagiu acad. Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, S. Reinheimer Rîpeanu, I. Vintilă-Rădulescu (coord.), 215–234. București: Editura Academiei Române.
- Rateau, M. 2014. *Unconventional: What Does this Adjective Mean in Onomastics? An Attempt to Answer This Question in Connection with Anthroponimics in the South West of France*. În Felecan, O. și D. Felecan (eds.) 2014: 40–54.
- Vintilă-Rădulescu, I. 2011. Numele proprii trebuie traduse? În *Numele și numirea. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică. Ediția I: Interferențe multietnice în antroponimie. Baia Mare, 19–21 septembrie 2011*, O. Felecan (coord.), 527–534. Cluj-Napoca: Editura Mega.
- Vintilă-Rădulescu, I. 2012. The Translation of Official Country Names into Romanian. În *Name and Naming: Synchronic and Diachronic Perspectives*, O. Felecan (ed.), 375–385. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.